

Wat doet de Werkgroep Nestkasten?

Nestkastonderzoek heeft in ons land een lange historie. Al meer dan een halve eeuw geleden werden er, uit wetenschappelijke interesse of uit beschermingsoogpunt, nestkasten opgehangen en gecontroleerd. Een van de pioniers was G. Wolda, die in de winter van 1909 in de bossen van Oranje Nassau-oord bij Wageningen tientallen kasten ophing, en hier in 1910-17 jaarlijks 100-220 kasten controleerde. De resultaten klinken ons thans, ruim 70 jaar later, curieus in de oren. Zo broedden er jaarlijks vele Gekraagde Roodstaarten (maximaal 64 paar) en tot 16 paar Draaihalzen in zijn nestkasten, terwijl Bonte Vliegenvangers nog ontbraken. Het nestkastvirus sloeg spoedig over op anderen, en in een deel van de Hoge Veluwe waar vanaf 1912 kasten waren opgehangen, werden in 1916 al 333 kasten gecontroleerd. Kuifmezen en Zwarte Mezen waren in die beginjaren heel gewone nestkastbewoners, die even talrijk waren als Pimpelmezen en in sommige jaren zelfs Koolmezen naar de kroon staken. Hoe anders is het momenteel! In beide gevallen is gelukkig veel bekend over het aantal en type van de

opgehangen kasten. Hierdoor kunnen sommige zaken worden verklaard. Het is bijv. waarschijnlijk dat de afname of het verdwijnen van Kuifmezen en Zwarte Mezen uit nestkasten een gevolg is geweest van een verandering van nestkast-type. In de eerste jaren werden kasten opgehangen die gemaakt werden uit stammen van zachte houtsoorten (het zgn. Berlepsch-type), maar vanaf de jaren veertig werden deze vervangen door vierkante kasten (het zgn. Wageningse type). Blijkbaar werden deze nieuwe kasten door Kool- en Pimpelmezen wel, en door Kuif- en Zwarte Mezen niet geaccepteerd.

Uit dit voorbeeld blijkt al hoe belangrijk het bij nestkastonderzoek is om niet alleen de resultaten te noteren, maar ook bijv. gegevens omtrent de kasten bij te houden. Helaas werden dit soort gegevens in het verleden vaak niet vastgelegd. Richtlijnen voor nestkastonderzoek ontbraken immers. Ook was er in het verleden van een echte samenwerking tussen nestkastfanaten niet of nauwelijks sprake. Dit is jammer, want nestkastonderzoek biedt onder andere een prachtige gelegenheid om studie te doen aan broedbiologie; wanneer de gegevens van een groot aantal onderzoekers en terreinen worden samengenomen, winnen ze uiteraard aan zeggingskracht.

Aan het begin van de jaren tachtig

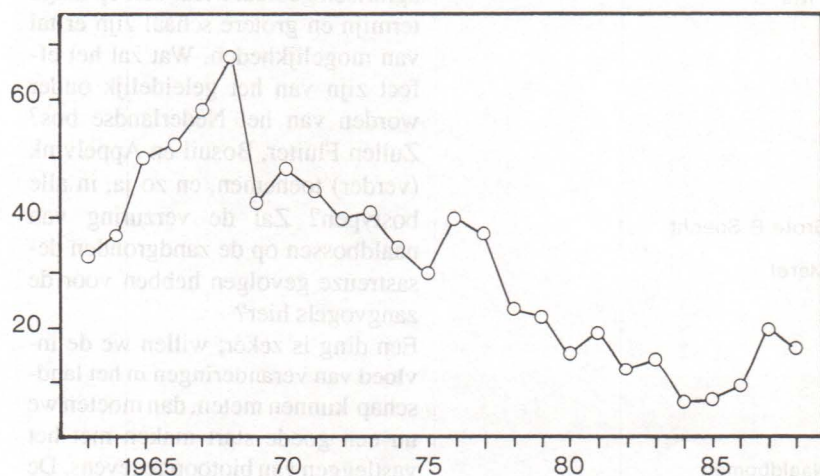
besloot een aantal veldwerkers de handen ineen te slaan om de vaak versnipperde en niet altijd even vergelijkbare werkzaamheden van nestkastonderzoekers te bundelen. Vanaf 1980 is er derhalve een Werkgroep Nestkasten (WN) actief, een werkgroep die onder auspiciën van SO-VON opereert.

Het doel van de werkgroep is het stimuleren en coördineren van nestkastonderzoek en het standaardiseren van veldwerk en bewerking van gegevens. Een van de eerste richtpunten was het vervaardigen van een handleiding voor nestkastonderzoek. Deze is inmiddels beschikbaar en onder medewerkers verspreid. Dankzij de richtlijnen in deze handleiding zullen de met het nestkastonderzoek bereikte resultaten beter onderling vergelijkbaar zijn. De handleiding kost f 17,50 (exclusief porto) en is te bestellen bij Jeugdbondsuitgeverij, Vogelbescherming en Waveka, Lindelaan 29, 3971 BN Driebergen (03438-13063).

Welke gegevens worden door de WN verzameld?

Per gebied worden jaarkaarten ingezameld. Hierop worden na afloop van het broedseizoen de belangrijkste gegevens ingevuld zoals: aantal en type van de opgehangen kasten, aantal per vogelsoort bezette kasten, aantal uitgevlogen broedsels en eventueel aantal eerste legsels. Aan de hand van deze kaarten kan een inzicht worden verkregen in onder meer regionale verschillen in soort-samenstelling en jaarlijkse variaties in nestsucces en bezettingspercentage. Deze gegevens kunnen weer gekoppeld worden aan bijv. de

weersomstandigheden voor of tijdens het broedseizoen en/of biotoopfactoren. Zo langzamerhand wordt een indrukwekkend databestand opgebouwd. De in 1984 ingeleverde jaarstaten bijvoorbeeld hadden betrekking op ruim 12.000 nestkasten, waarvan er bijna 10.000 dat jaar bewoond waren. Het ging daarbij om 30 soorten, waarvan Koolmees, Pimpelmees en Bonte Vliegenvanger met ruim 75% van de bezette kasten de hoofdmoot vormden. Ook

Figuur 1: Achteruitgang van de Gekraagde Roodstaart op Mensinge, Roden (naar gegevens van S.J. Braaksma)

van minder algemene soorten werden forse aantallen nestkastgegevens ontvangen, zoals van Gekraagde Roodstaart (87), Boomklever (52), Torenvalk (170), Bosuil (43), Kerkuil (49), Steenuil (28) en Holenduif (155).

Daarnaast kunnen er per kast nestkaarten worden ingevuld, waarop men alle controlegegevens kan noteren. Te denken valt daarbij aan zaken als de (berekende) datum van eerste eileg, legselgrootte, broedduur en aantal uitgevlogen jongen per nest. Het invullen van nestkaarten is niet verplicht.

Om de waarnemers te stimuleren en het veldwerk te begeleiden wordt er sinds 1983 tweemaal per jaar een nieuwsbrief uitgegeven. Hierin worden allerlei artikelen of korte berichten opgenomen die voor medewerkers interessant kunnen zijn. Een greep uit de inhoud van de afgelopen jaren: 25 jaar onderzoek aan Kuifmezen in de boswachterij Staphorst, de invloed van het ophangen van nestkasten op de dichtheden van andere vogelsoorten, ringgegevens van in Zoetermeer geboren Torenvalken, nieuwe Kerkuil- en Steenuilkasten, afname van de Ringmus sinds begin jaren tachtig, het aantalsverloop van kleine holenbroeders in 1980-87. Door problemen met de verwerking van de gegevens is het samenstellen van jaaroverzichten tot nu toe niet altijd even soepel verlopen. Het ziet er echter naar uit dat deze problemen inmiddels tot het verleden behoren. De Werkgroep Nestkasten kan enthousiaste medewerkers altijd gebruiken. Op dit moment komen uit Drenthe, Overijssel en Gelderland veel gegevens binnen, maar de andere provincies blijven duidelijk achter. Ook het soortenspectrum is nog wat ongelijk verdeeld: van Koolmees, Pimpelmees en Bonte Vliegenvanger is inmiddels veel bekend, van andere holenbroeders veel minder. Ook oude gegevens die nog niet aan de WN ter hand werden gesteld zijn welkom. Geïnteresseerden wordt verzocht contact op te nemen met de Werkgroep Nestkasten (L. Blaauw), Antwoordnummer 710, 7940 WJ IJhorst.

PTT augustus 1989

Impressie

Op moment van schrijven zit de PTT-telling van augustus er voor 1989 weer op. Onder weersomstandigheden die varieerden van zonnig en zeer warm (30°C) tot somber, koel en regenachtig hebben vele waarnemers weer trouw hun route geteld. Hoewel er pas een honderdtal formulieren binnen zijn, doen we alvast een greep uit de resultaten.

Gierzwaluwen zijn dit jaar amper waargenomen en geen wonder, want ze waren op de meeste plaatsen al in de eerste week van augustus verdwenen. Voor Tapuiten en Paapjes daarentegen leek het nog wat te vroeg. Ze werden in ieder geval niet in grote aantallen gezien. Misschien hebben Patrijzen dankzij de mooie zomer goede broedresultaten kunnen boeken. Het voorlopig maximum staat op 22 exemplaren op één punt. Enkele typische augustusbeelden zijn: tientallen tot honderden Goudplevieren op routes in West- en Noord-Nederland, honderden Visdieven en tientallen Grote Sterns langs het IJsselmeer en in de Delta, veel Boeren- en Huiszwaluwen langs de rivieren (met op één punt zelfs 400 exemplaren van de laatste soort), een groep van 26 Tortels op een Limburgs telpunt en 36 Grote Lijsters op een punt in de Achterhoek. Het aantal steltlopers in het binnenland leek niet opvallend hoog te zijn. Vooral langs de rivieren waren vanwege de lage waterstand van plassen in de uiterwaarden meer van deze vogels verwacht. Natuurlijk waren er weer de nodige onverwachte ontmoetingen.

In de Hoekse Waard, de Weerribben en bij Arnhem werden Visarenden waargenomen en waarschijnlijk zullen er nog wel wat waarnemingen volgen. Op twee routes werd een Grauwe Kiekendief waargenomen, terwijl een Limburgse teller werd verrast door een Zwarte Ooievaar. Draaihalzen en Duinpiepers gaven eveneens allure aan enkele tellingen, terwijl een teller in Noord-Holland

melding maakte van Kleine Strandlopers op een geïnundeerd bollenveld.

Ontboezemingen uit het veld

Bij het doornemen van de formulieren blijkt iedere keer weer hoe gevarieerd de naamgeving van de routes is. De waarnemers zelf bepalen onder welke naam hun route in de annalen zal worden opgenomen. De meesten beperken zich tot een eenvoudige maar doeltreffende aanduiding van het telgebied. Waar de routes Purmer-zuid, Lopikerwaard-oost en Veluwezoom liggen, is zo klaar als een klontje. Bij sommigen is de route die gevolgd wordt zelfs tamelijk nauwkeurig af te leiden uit omschrijvingen als: rondje om Castricum, rondje Kromme Mijdrecht of Vinkeveen-Abcoude-Bots-route. Het gaat onze niet meer dan gemiddelde topografische kennis echter te boven om bij aanduidingen als Egboetswater, De Hoge Nesse, Zwiép-Zwiepsebroek of De Huet/Kildersche Veld trefzeker een plek op de kaart aan te wijzen. Gelukkig voor ons wordt het atlasbloknummer altijd vermeld! Sommige aanduidingen zetten aan tot bespiegeling. Bij Van hoog naar laag, Land in zicht, Snelwegkronkels en Sijsjeslijmersroute valt wel iets voor te stellen. Bij Koninkrijk-geluidswal of Brabants Hoop wordt dat al wat moeilijker, terwijl omschrijvingen als Daarheen en bijna terug, Wurg de fiets, Amelazerus, en Chantage tot langdurige speculatie aanzetten. De aanduiding Arnhem aan de Rijn/bier en wijn daarentegen laat weinig te raden over, al moet om het wetenschappelijke gehalte van de tel-uitkomsten gevreesd worden. Het is duidelijk dat het verblijf in het veld menigeen inspireert tot al dan niet cryptische ontboezemingen!